

9) Za jakých podmínek vzniká Coriolisovo zrychlení a jak je určen jeho vektor? Popište jeho výpočet při pohybu bodu rychlostí v na povrchu Země severním směrem.

Coriolisovo zrychlení vzniká při současných pohybech, kdy unášivý pohyb není posuvný (tzv. obecný rozklad pohybu tělesa). Jestliže tedy 1 je prostor rámu, 2 unášivý prostor a 3 prostor tělesa, platí pro zrychlení libovolného bodu L

$$\vec{a}_{31} = \vec{a}_{21} + \vec{a}_{32} + \vec{a}_c ,$$

kde a_{31} je zrychlení absolutního pohybu, $\vec{a}_{21}$ zrychlení unášivého, $\vec{a}_{32}$ zrychlení relativního (druhotného) pohybu a $\vec{a}_c$ Coriolisovo zrychlení. Platí pro něj

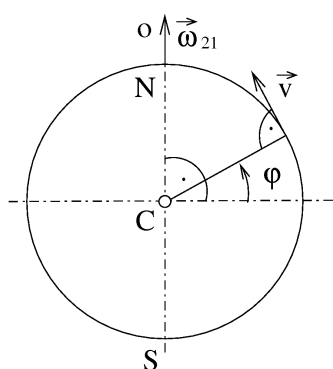
$$\vec{a}_c = 2(\vec{\omega}_{21} \times \vec{v}_{32}) ,$$

kde $\vec{\omega}_{21}$ je úhlová rychlost unášivého pohybu a $\vec{v}_{32}$ rychlost při druhotném pohybu. Pro velikost Coriolisova zrychlení tedy platí

$$a_c = 2\omega_{21} v_{32} \sin \beta ,$$

kde β je úhel, který svírají směry vektorů $\vec{\omega}_{21}$ a $\vec{v}_{32}$. Směr $\vec{a}_c$ je kolmý na rovinu určenou vektory $\vec{v}_{32}$ a $\vec{\omega}_{21}$ a smysl je dán pravidlem pravé ruky.

Typickým příkladem je pohyb tělesa po povrchu Země, která se otáčí kolem své osy rovnoměrně úhlovou rychlostí $\omega_{21} = \frac{2\pi}{T}$, kde T je doba otočení Země kolem osy, tedy $T = 24 \cdot 60 \cdot 60 = 86400 \text{ s}$. Proto $\omega_{21} = 3,635 \cdot 10^{-5} \text{ rad/s}$. Protože se Země otáčí od západu k východu, mívá podle pravidla pravé ruky vektor $\vec{\omega}_{21}$ severním směrem v ose zeměkoule. Nechť těleso se posouvá na místě o zeměpisné šířce φ (po poledníku) severním směrem rychlostí $v_{32} = v$.

Zřejmě úhel β , který svírá vektor $\vec{v}$ s $\vec{\omega}_{21}$ je roven zeměpisné šířce φ (úhly s kolmými rameny jsou stejné). Proto Coriolisovo zrychlení má velikost

$$a_c = 3,635 \cdot 10^{-5} \cdot v \sin \varphi \left[m/s^2 \right] .$$

Na rovníku je tedy nulové, na pólech největší. Jeho směr je kolmý na rovinu určenou vektory $\vec{\omega}_{21}$ a $\vec{v}$ (rovina poledníku), tedy směr západovýchodní. Pro pohyb po severní polokouli získáváme aplikací pravidla pravé ruky směr západní a pro pohyb po jižní polokouli směr východní. Tento jev způsobuje, že u řek tekoucích severním směrem se na severní polokouli více vymílá pravý břeh, zatímco na jižní polokouli levý břeh.